

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تاریخ معاصر ایران

سال سوم آموزش متوسطه

کلیه رشته‌ها

(به استثنای رشته‌های ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی)

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب: تاریخ معاصر ایران - ۲/۲۵۳

مؤلفان: دکتر علی اکبر ولایتی، دکتر جلیل عرفان‌منش، غلامرضا میرزایی و یعقوب توکلی

با همکاری: مسعود جوادیان

بازنگری و اصلاح: دکتر علی اکبر ولایتی، دکتر جلیل عرفان‌منش با همکاری عباس پرتوی مقدم

ویراستار: محمدرضا سرشار

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی-ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۰۹۲۶۶-۸۸۳۰، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت: www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ: سید احمد حسینی

تصویرگران: صادق صندوقی، مجید غزنوی

طراح جلد: طاهره حسن زاده

صفحه‌آرا: زهره بهشتی شیرازی

حروفچین: سیده فاطمه محسنی

مصحح: رضا جعفری، علیرضا کاهه

امور آماده‌سازی خبر: فریبا سیر

امور فنی رایانه‌ای: حمید ثابت کلاچاهی، مریم دهقان زاده

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

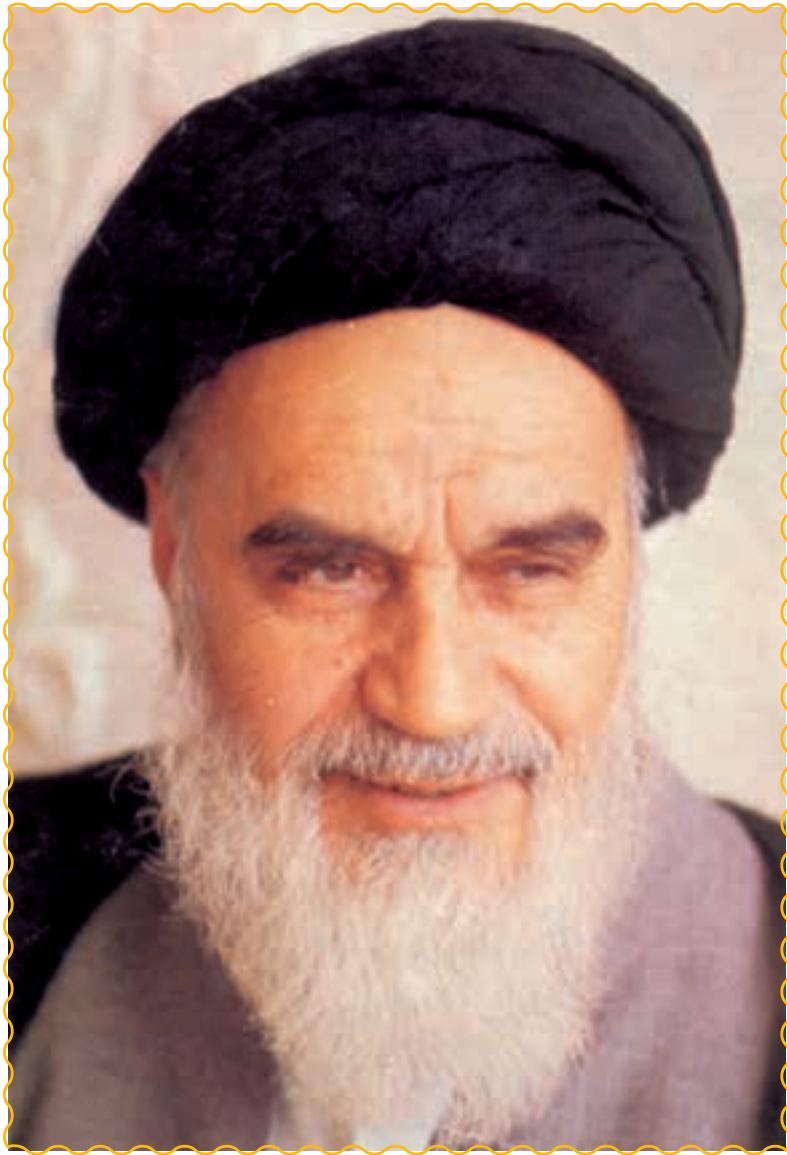
تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۰۴۴۹۸۵۱۶، صندوق پستی: ۱۳۹-۳۷۵۱۵

جایخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ هشتم ۱۳۹۲

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۰-۱۳۴۹-۵-۹۶۴ ISBN 964-05-1349-0

امروز دانش‌آموزان باید سعی کنند تاریخ انقلاب
اسلامی‌مان را و نقش وحدت خودشان و دانشگاهیان را با روحانیون
بیاموزند.

حضرت امام خمینی (ره)

فهرست مطالب

	سخنی با دبیران گرامی
	سخنی با دانش آموزان عزیز
۱	مروری بر پیشینه و تاریخ ایران از آغاز تا دوران قاجار (برای مطالعه)
۱۷	درس اول — حکومت قاجار از آقامحمدخان تا محمدشاه
۲۷	درس دوم — دوران ناصرالدین شاه
۳۷	درس سوم — زمینه‌های نهضت مشروطه
۴۳	درس چهارم — آغاز حرکت مردم علیه استبداد و پیروزی نهضت مشروطه
۵۲	درس پنجم — مشروطه در دوره محمدعلی شاه
۶۱	درس ششم — دوره دوم مشروطه (۱۲۹۳-۱۲۸۸ش)
۷۲	درس هفتم — کودتای ۱۲۹۹
۸۱	درس هشتم — رضاخان؛ تثبیت قدرت
۸۹	درس نهم — ویژگی‌های حکومت رضاشاه
۹۸	درس دهم — سقوط رضاشاه
۱۰۶	درس یازدهم — اشغال ایران توسط متفقین و آثار آن
۱۱۲	درس دوازدهم — نهضت ملی شدن صنعت نفت
۱۱۸	درس سیزدهم — زمینه‌های کودتای ۲۸ مرداد
۱۲۹	درس چهاردهم — کودتای بیست و هشتم مرداد
۱۳۵	درس پانزدهم — ربع قرن سیطره آمریکا بر ایران
۱۴۲	درس شانزدهم — زمینه‌ها و هدف‌های اصلاحات آمریکایی در ایران
۱۴۶	درس هفدهم — پیدایش نهضت روحانیت
۱۵۲	درس هجدهم — قیام ۱۵ خرداد
۱۶۲	درس نوزدهم — تحولات ایران پس از تبعید امام خمینی
۱۷۳	درس بیستم — ایران در مسیر انقلاب اسلامی
۱۸۱	درس بیست و یکم — پیروزی انقلاب اسلامی
۱۹۰	درس بیست و دوم — دولت موقت مهندس مهدی بازرگان
۱۹۹	درس بیست و سوم — اولین دوره ریاست جمهوری
۲۱۰	درس بیست و چهارم — جنگ تحمیلی رژیم بعثی حاکم بر عراق علیه ایران
۲۲۰	درس بیست و پنجم — آرمان‌ها و دستاوردهای انقلاب اسلامی
۲۳۴	فهرست منابع

سخنی با دبیران گرامی

۱- در نگارش این کتاب، سعی بر این بوده است که به جای شیوه «وقایع نگاری» و «تاریخ نگاری نقلی» که به شرح رویدادها و توصیف حوادث می پردازد، از شیوه «تاریخ نگاری علمی و تحلیلی» استفاده شود. در این شیوه به جای پرداختن صرف به حوادث، به روابط علت و معلولی رویدادها، توجه می شود. و در چارچوبی تحلیلی، با نگاهی مستدل و با بهره گیری از اسناد و مدارک، رویدادهای تاریخی را بررسی می کنیم.

۲- در این کتاب کوشش شده است تا از آوردن اسامی، نام ها، و یا جدول های غیرضروری خودداری گردد. با این وجود، از دبیران محترم تاریخ و طراحان سؤال های امتحانی تقاضا شده است از طرح سؤال ها و موضوع ها، با رویکرد «حافظه مداری» که، در شیوه های وقایع نگاری و تاریخ نگاری نقلی متداول است اجتناب ورزند و به جنبه های تحلیلی وقایع تاریخی توجه بیشتری مبذول فرمایند.

۳- مطالبی تحت عنوان «بیشتر بدانید» و «برگی از تاریخ»، با هدف افزودن اطلاعات تاریخی دانش آموزان، به مباحث درس اضافه شده است. از این مطالب، و آنچه که در پی نوشت ها آمده است در امتحان های نیم سال و پایان سال، سؤالی طرح نمی گردد.

هدف های آموزشی درس تاریخ معاصر ایران

همکار گرامی انتظار می رود با تدریس درس تاریخ معاصر ایران، دانش آموزان نسبت به هدف های اصلی آن درس شناخت و درک نسبی پیدا کنند. بنابراین توصیه می شود به هنگام تدریس و ارزشیابی در طول سال تحصیلی، هدف های زیر را مدنظر قرار دهید:

۱- چگونگی تأسیس، استقرار و تثبیت حکومت قاجار با توجه به زمینه ها و عوامل داخلی و

خارجی

۲- اهداف و رقابت های استعماری دولت های بزرگ اروپایی (انگلستان، روسیه و فرانسه) در ایران

در دهه های نخست حکومت قاجار

۳- شخصیت و مدیریت شاهان و کارگزاران عالی رتبه حکومت قاجار

۴- نفوذ و دخالت های مستمر انگلستان و روسیه در امور ایران در طول دوران حاکمیت سلسله

قاجار

- ۵- ساخت اجتماعی و اقتصادی ایران (صورت‌بندی اجتماعی و اقتصادی) و تحولات آن در عصر قاجار
- ۶- آثار و پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی گسترش مناسبات و ارتباطات بین‌المللی، به‌ویژه روابط با کشورهای اروپایی
- ۷- زمینه‌ها و عوامل جنبش‌های مردمی در دوره قاجار با تکیه بر جنبش تنباکو و انقلاب مشروطه
- ۸- نتایج و پیامدهای جنبش تنباکو و انقلاب مشروطه
- ۹- نقش اجتماعی، فرهنگی و سیاسی روحانیت، به‌ویژه در مخالفت و مبارزه با استبداد داخلی و استعمار خارجی
- ۱۰- شکل‌گیری گروه روشنفکران و نقش اجتماعی و سیاسی آنان
- ۱۱- تأثیر و پیامدهای دو جنگ جهانی بر اوضاع ایران
- ۱۲- ظهور، استقرار و سقوط دیکتاتوری رضاشاه با توجه به زمینه‌ها و عوامل داخلی و خارجی
- ۱۳- اهداف و نتیجه اقدامات رضا شاه
- ۱۴- رقابت قدرت‌های بزرگ (انگلستان، شوروی و آمریکا) برای نفوذ و سلطه بر ایران بعد از شهریور ۱۳۲۰
- ۱۵- جنبش ملی شدن صنعت نفت (زمینه، عوامل و نتایج)
- ۱۶- کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ با تأکید بر عوامل داخلی و خارجی
- ۱۷- نفوذ و سلطه سیاسی، نظامی و اقتصادی آمریکا بر ایران پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
- ۱۸- زمینه‌ها و عوامل نهضت اسلامی مردم ایران
- ۱۹- نقش امام خمینی در مبارزه با سلطه خارجی و وابستگی حکومت پهلوی
- ۲۰- معترضان و مخالفان حکومت پهلوی (دیدگاه و روش مخالفت و مبارزه)
- ۲۱- انقلاب اسلامی و سرنگونی نظام سلطنتی پهلوی در ایران
- ۲۲- استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی
- ۲۳- دسیسه و توطئه‌های قدرت‌های خارجی به‌ویژه آمریکا بر ضد جمهوری اسلامی ایران
- ۲۴- اقدامات خرابکارانه و فعالیت‌های گروهک‌های تروریستی و ضدانقلاب داخلی
- ۲۵- ایستادگی ملت ایران در برابر توطئه و دشمنی‌های دشمنان خارجی و داخلی انقلاب اسلامی
- ۲۶- جنگ تحمیلی عراق بر ضد ایران و دفاع ملت ایران در برابر متجاوز و پیامدهای آن
- ۲۷- رهبری و مدیریت حضرت امام خمینی و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای
- ۲۸- دستاوردهای انقلاب اسلامی (استقلال در ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی)
- گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

سخنی با دانش آموزان عزیز

از آن جا که درس تاریخ جزو درس های تخصصی شما نیست، چه بسا تصور کنید که این درس اهمیتی ندارد و شما تنها برای نمره قبولی باید آن را بخوانید. این تصور در نگاه اول درست به نظر می رسد؛ شما حق دارید برای امور زندگی خود برنامه داشته باشید و به آینده بیندیشید. آینده نگری شما و برنامه ریزی تان برای آن با توجه به چه چیزهایی صورت می گیرد؟ شناختی که از خود دارید؛ ارزیابی و شناختی که از شرایط موجودتان دارید؛ و نیز ارزیابی تان از آینده.

اما بیاید طور دیگری به این موضوع بیندیشیم؛ شما چه قدر خود را می شناسید و شخصیت کنونی تان محصول چه چیزهایی است؟ خواهید گفت: قدری از آن محصول وراثت است، یعنی خصوصیات جسمانی، فکری و به ویژه اخلاقی که از طریق گذشتگان به شما رسیده است. تعلیم و تربیت و زندگی خانوادگی، محیط اطراف و دوستان و آشنایان و تحولات اجتماعی و نیز تجارب شخصی هم بخشی از آن را شامل می شود. آیا این ها چیزی جز گذشته و در واقع چیزی جز تاریخ اند؟ اکنون به «شرایط موجود» توجه کنید؛ آیا «شرایط موجود» در یک تأمل هر چند سطحی، چیزی جز حاصل حوادث، تحولات و عملکردهایی است که گذشتگان ما نقش اصلی را در شکل گیری آن داشته اند؟

بنابراین، هرچه در گذشته بیشتر تأمل کنیم، هم خود را بهتر می شناسیم و هم جامعه مان را؛ زیرا همه پدیده ها و رفتارهای فردی و اجتماعی، ریشه در گذشته دارد. با شناخت بیشتر این ریشه ها، می توانیم ارزیابی درست تری از خود داشته باشیم، از کرده های مان خواه فردی، خواه اجتماعی درس بگیریم. می توانیم راه حل های مناسب برای مشکلات و مسائل اجتماعی ارائه کنیم، نیازهای واقعی مان را تشخیص دهیم و در راه سعادت و کامیابی گام برداریم. به همین دلیل است که بخش های قابل توجهی از آیات قرآن کریم و کلام همه بزرگان و دانشمندان به ذکر تاریخ و توصیه مطالعه و تأمل در آن اختصاص دارد. تاریخ پیامبران، اقوام، جوامع، و نیز زنان و مردانی که اکنون دیگر در میان ما نیستند. به علاوه همچنان که، می دانیم تاریخ تنها ذکر اعمال پادشاهان و تحولات سیاسی جوامع نیست بلکه سرگذشت علوم و فنون، هنرها و هنرمندان، ورزشکاران و قهرمانان، همه و همه تاریخ است و هر یک جنبه هایی از زندگی اجتماعی انسان را شامل می شود که مطالعه آن مفید و لذت بخش است.

تاریخ دانشی بسیار گسترده است و در ساعات محدود درسی نمی توان به اندازه کافی بدان پرداخت. پس چه باید کرد؟ برای شما که درس تاریخ جزو درس های تخصصی تان نیست و تنها بخش کوچکی از

برنامه‌های آموزشی‌تان را شامل می‌شود، مطالعه تاریخ معاصر ایران، ضروری‌تر به نظر می‌رسد. این دوره از تاریخ به ما نزدیک‌تر است و نتایج حوادث و تحولات مربوط به آن، ملموس‌تر و زنده‌تر. شما در آینده هر رشته تحصیلی و نیز هر شغلی را انتخاب کنید و به اصطلاح جامعه‌شناسان، هر نقش اجتماعی را که ایفا نمایید، به مطالعه تاریخ نیازمندید به ویژه هر چه بیش‌تر رشد کنید و بزرگ‌تر شوید ارزش آن را بهتر و بیشتر درخواهید یافت.

تاریخ معاصر ایران حوادث تلخ و شیرین بی‌شماری را به خود دیده است که در این کتاب به گونه‌ای فشرده و خلاصه، با بخش‌هایی از آن آشنا می‌شوید.

مسلیمان محترم، صاحب نظران. دانش‌آموزان عزیز و اولیای آنان می‌توانند نظر اصلاحی خود را در باره مطالب

این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۵۵/۳۶۳ - گروه دسی مربوط و یا پیام‌نگار (Email)

talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر تألیف کتاب دسی ابتدایی متوسطه نظری